

УДК 396.6

*Мельник К. О., здобувач вищої освіти;
Чальцева О. М., д-р політ. наук, професор,
в. о. завідувача кафедри політології та державного управління,
Донецький національний університет імені Василя Стуса*

ГЕНДЕРНА ПОЛІТИКА В СИСТЕМІ ДЕРЖАВНОГО УПРАВЛІННЯ УКРАЇНИ

Ключові слова: гендер, гендерна політика, державне управління, Верховна Рада України, державні інститути, політика, дискримінація.

Вступ. Сьогодні питання гендерної політики в Україні, а саме рівності прав чоловіків та жінок у всіх сферах життєдіяльності суспільства, порушується набагато частіше. Рушійною силою для таких перетворень в основному стали процеси глобалізації та демократизації, пов'язані з прагненням вступу України до Європейського Союзу, обов'язковою умовою якого є впровадження європейських цінностей.

Актуальність. Забезпечення прав та свобод громадян є фундаментальною практикою, і гендерна рівність займає вагомe місце серед необхідних зрушень. Вона є невід'ємним чинником сталого розвитку суспільства в усіх сферах, без якого неможливо досягти того прогресу, який відповідатиме європейським стандартам.

Аналіз останніх досліджень та публікацій. Ця тема перебуває у стані постійного розвитку. Серед останніх публікацій можна виділити монографію В. Агеєвої «Жіночий простір. Феміністичний дискурс», статтю М. Канавець «Гендерна політика в системі публічного управління України», численні статті Т. Марценюк, Л. Смоляр, О. Кісь та ін.

Мета роботи – визначити особливості гендерної політики в системі державного управління України та запропонувати шляхи її ефективного розвитку.

Основна частина. Поняття «гендер» (*gender*) у прямій інтерпретації – це соціальне конструювання ролей чоловіків та жінок, тобто «відмінності в ролях, поведінці, ментальних та емоційних характеристиках між чоловічим і жіночим». Ці характеристики, можливості та відносини соціально обумовлені і засвоюються в процесі соціалізації.

Під гендерною рівністю розуміють «рівні можливості для самореалізації жінок і чоловіків, забезпечення поваги до прав і свобод з урахуванням особливостей обох статей, взаємних зобов'язань і спільної відповідальності в процесі життєдіяльності» [3].

Із часів здобуття незалежності Україна зробила значний крок вперед у переосмисленні питання гендерної політики, було ухвалено низку нормативно-правових актів, що регламентують рівність чоловіків та жінок у різних сферах суспільного життя, зокрема й у сфері державного управління.

Одним із головних нормативно-правових актів є Конституція України [5]. Згідно зі статтею 24, громадяни мають рівні конституційні права і свободи та є рівними перед законом.

Окрім Конституції України, гендерне законодавство включає такі нормативно-правові акти: Сімейний кодекс України, Цивільний кодекс України, Кодекс законів про працю України, Кримінальний кодекс України, Закон України «Про державну службу» Закон України «Про пенсійне забезпечення», Закон України «Про державну допомогу сім'ям з дітьми», Закон України «Про охорону праці», Основи законодавства України про охорону здоров'я тощо.

Однак незважаючи на значну кількість законів, що охоплюють гендерні питання, виникла необхідність у прийнятті спеціального закону. Через це 8 вересня 2005 року Верховна Рада України прийняла Закон України «Про забезпечення рівних прав та можливостей жінок і чоловіків». Цей закон був прийнятий з метою вдосконалення, уточнення та повного розкриття положень Конституції України, що стосуються гендерної рівності, і відтоді саме він є основоположним законом сфери гендерної політики, спрямований на ліквідацію нерівності та досягнення паритету у всіх сферах суспільного життя, де важливе місце займає і сфера державного управління.

Коли Україна взяла цілеспрямований курс на Євроінтеграцію, пріоритетом стала побудова демократичної держави, чого не можна досягти без повної трансформації органів влади, насамперед Верховної Ради, роблячи великий акцент на досягненні гендерного паритету. В Україні це питання було доволі болісним, адже станом на 2014 рік, після парламентських виборів, жінки в парламенті становили 9,8 %, тобто 46 депутаток із загальної кількості 468 місць. Це дуже малий відсоток, якщо держава прагне до встановлення демократичних цінностей, коли прогресивна міжнародна спільнота робить значний акцент на важливості гендерної рівності [1].

У Верховній Раді 9-го скликання було обрано 87 жінок (20,52 % від загальної кількості), тоді як у попереднього складу парламенту їхня кількість становила 54 депутатки (12,6 %). Найбільше жінок у Раду пройшло від партії «Слуга народу» – 53 людини. Але у відсотках найкраще виглядають фракції «Голосу» та «Європейської солідарності», які мають по 47,6 % і 37 % жінок. Хоча участь жінок у парламентській діяльності з кожним роком зростає, їхній вплив на законодавчий процес все ще недостатній [1].

Вчені виділяють багато різних причин недостатньої кількості жінок у парламенті. Зокрема, за М. Скорик, це:

- історичні чинники (спочатку влада чоловіка над жінкою виражалася в сім'ї, потім у суспільстві і, нарешті, утвердилася на державному рівні);
- ринкові реформи, що призвели до пріоритетності чоловічої праці та різниці в рівнях доходів);
- професійна сегрегація за ознакою статі;
- ефект «скляної стелі» – невидимі та офіційно невизначені перешкоди, які заважають жінкам просуватися в кар'єрі [4].

Через обмежене представництво жінок їхня здатність впливати на створення та реалізацію законів значно обмежена. Поки в парламенті не буде гендерного

балансу, жінки продовжуватимуть стикатися з нерівністю в усіх сферах. Значущість жінок у парламенті визначається не тільки їх кількістю, а й посадами, які вони займають. Розвиток парламенту, який усвідомлює значення гендеру і прагне досягти гендерного паритету у своїх структурах, методології та діяльності, не може бути досягнутий без підтримки та залучення чоловіків-парламентарів.

У Глобальному звіті про гендерний розрив за 2017 рік Україна посіла 103 місце зі 144 країн за рівнем представництва жінок у політиці та 116 місце за кількістю жінок у парламенті [2].

Наразі актуальна стратегія державної підтримки жінок передбачає переважно використання гендерних квот для збільшення участі жінок у політиці. Квоти розглядаються як захід, що допомагає швидко змінити гендерний склад органів державного управління, проте він не такий ефективний, як традиційний шлях, який є більш поступовим і потребує докладання колективних зусиль для глобальних змін у цьому напрямі.

Як зазначила гендерна експертка, голова Громадського альянсу «Політична дія жінок», Ірина Тишко: «ми перебуваємо в якійсь буферній зоні з досягнення гендерної рівності. Складається враження, що це все не досить стабільно і всі досягнення можуть відкотитися назад буквально в одну мить: сьогодні ми досягаємо політичного представництва жінок, а в наступному уряді у нас серйозний відтік» [1].

Висновки

Ефективність державної політики подолання гендерної дискримінації суттєво залежить від активності, ініціативності та наполегливості жіночого руху в країні, чого на цьому етапі Україні бракує, адже саме він в образі жіночих організацій та ініціатив формує самосвідомість жінок, сприяє зростанню їхнього почуття самоцінності та гідності, заснованого на визнанні права на власний вибір ролі в суспільстві.

Для досягнення прогресу необхідна єдність зусиль та співпраця міжнародних організацій, громадських лідерок, представниць політичних партій і громадських організацій, орієнтованих на політичних реформаторів, а також підтримка чоловіків у ролі союзників.

Список використаних джерел

1. 30 років Незалежності: як змінювався гендерний склад Верховної ради. URL: <https://www.slovoidilo.ua/2021/08/23/infografika/polityka/30-rokiv-nezalezhnosti-yak-zminyuvavsya-hendernyj-sklad-verhovnoyi-rady>
2. Global Gender Gap Report 2018. Ukraine. *World Economic Forum*. 2018. URL: <http://reports.weforum.org/global-gender-gap-report-2018/data-explorer/#economy=UKR>
3. Кисельова О. Інституційні механізми забезпечення гендерної рівності в Україні в контексті європейської інтеграції. Жінки в політиці в Україні: національний рівень. С. 144–155.
4. Скорик М. М. Жінки в політиці України на місцевому рівні: шляхи, проблеми, участь: аналітичний звіт. Київ: ІТЕМ ЛТД, 2014. 64 с.
5. Конституція України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254%D0%BA/96-%D0%B2%D1%80#Text>